

YASAL ÇERÇEVE VE GERÇEKLER ARASINDAKİ BOŞLUĞUN İÇİNDE MAKEDONYA'DA VAKIFLAR

Başta şunu söylemek isterim ki, dini vakıflar var ve bunlar farklı yapılar. Bu yapıların etrafında bazı binalar var, özellikle dükkanlar. Zenginlere verilen bu dükkanların gelirleri mekteplerin, medreselerin ve aşevlerinin giderlerini karşılamak için kullanılıyordu.

Benim sunumumun konusu Makedonya'daki vakıflar olacak. Bu etkinlikte tebliğimin kısa bir özetini sunacağım size. Benim konumun başlığı, "Makedonya'da Vakıflar: Yasal Çerçeve ve Gerçekler Arasındaki Boşluğun İçinde".

Makedonya'daki Osmanlı Dönemi'nden kalan vakıfların sayısı oldukça fazla. Çoğu ülkelerde çok fazla vakıf kalmadı aslında. Doğanın bir kanunu gibi bu aslında. İnsanların dini ihtiyaçları, genel ihtiyaçlarından bir tanesidir ve İslam toplumunun ihtiyaçları da devlet koruması altında. Bu sunumumda bu kurumların yasal durumları ve bu konudaki yasal düzenlemeleri anlatacağım. Ama bundan öncesinde özellikle Osmanlı Dönemi'ndeki vakıflar konusunda bir tarihi çerçeve sunmak istiyorum sizlere.

Başta şunu söylemek isterim ki, dini vakıflar var ve bunlar farklı yapılar. Bu yapıların etrafında bazı binalar var, özellikle dükkanlar. Zenginlere verilen bu dükkanların gelirleri mekteplerin, medreselerin ve aşevlerinin giderlerini karşılamak için kullanılıyordu.

Makedonya'da özellikle Üsküp'te bunlar yoğunlaşıyor. Şunu söylemem gereksiz aslında: Balkan Savaşından sonra, Yugoslavya Krallığı ile Müslüman halk arasında bir antlaşma imzalandı; mekteplerin, medreselerin, hamamların ve kültürel alanların büyük birçoğunun korunacağını

* İslami Bilimler Fakültesi, MAKEDONYA.

ve bunların yönetim ve gelirlerinin de İslam toplumuna verileceği söyleniyordu. Ancak, İslami kurumlara tam izin verilmedi. 1922'de bu kurumlar, vakıflar konusunda Makedonya, Sırbistan ve Karadağ arasında bir antlaşma imzalandı. Dini ve denetleyici kurumlar öngörülmedi. Diyanet İşleri Başkanlığı bu denetimi gerçekleştirecek oldu; fakat ulema buna dahil değildi. Vakıfların sayısı çok fazlaydı ve çok fazla belge var o dönemdeki vakıflardan bahseden.

Dini vakıflar ve bu vakıfların kötüye kullanılması; bu da sorunlardan bir tanesiydi. Yugoslavya Krallığındaki vakıflar antlaşması, özellikle de İkinci Dünya Savaşı sırasında vakıfların korunmasıyla ilgili antlaşmanın uygulanması Osmanlı yönetimindeki uygulamayla aynı değildi. Vakıfların 1944-54 yılları arasında İslam halkı kurumlarından mahrum bırakıldı ve bu vakıfların işleyişi de değişti. Tarım Yasasına da dahil edildi bu ve bu Yasa aracılığıyla bu topraklar devletin mülkiyetine geçirildi. Bu alanların sahipliği ideolojik ve politik bir amaç için kullanıldı ve camiler haricindeki tüm vakıf malları devletin eline geçti. Komünist rejim sırasında da bu durum devam etti aslında. 1998 yılında Makedonya dini grupları kabul eden bir yasa kabul etti ve hamamların, bedestenlerin veya diğer kurumların sahiplik hakları vakıflara geri iade edildi. Müslüman topluluğun azmi bu kurumların geri alınmasında yardımcı oldu ve bu kurumlar yasal olarak özel anıtlar olarak kabul edildi, yani bu anıtların korunmasına özel dikkat edilmesini devlet kabul etti. Bu yasal düzenlemenin gerçekte uygulanıp uygulanmayacağını pratik gösterecekti. Devlet kurumlarının ademi merkezilikten çıkartılmasından sonra vakıflar İslam topluluklarına verildiğinde, tüm bu kurumların korunmasına ve müktesep haklarına dair hâlâ çok ciddi bir direnç vardı. Bu vakıflara, mülkiyet haklarına ve korunmalarına ilişkin olarak hâlâ tek tipleştirilmiş bir kanun vardı devlet kurumlarında. Bunların hepsinin taraflara bırakılması gerekiyordu, kanun bunu emrediyordu. Birkaç tane vakıf vardı, bu kanunun emrettiği haklardan yararlandırılmadı. Bu, yasal çerçeve eksikliğinden değil; ancak, yasanın uygulanmasından kaynaklanıyordu. Sonuçta bu konuların demokratik protesto kapsamında kamuoyu gündemine getirilmesi, siyasal alana taşınması önemliydi. Tüm bu vakıflar, Üsküp'te Türk Pazarı şeklinde olan bu binalar değiştirilmedi. Bunlar esas sahiplerine nasıl geri döndürülmeyebilirdi? Bu geri dönüşleri engellemek için 2006 yılında Üsküp'teki bu Türk Pazarı kültür mirası alanı ilan edildi. Bu kanuna rağmen, o binanın yönetimi yargı kararını tanımadı. O durumda da arazinin yüzde 10'unun vakfa ait olduğu ve sahiplerine geri verilmesi gerektiği söylendi. Diğer dini topluluklar da kendi arazi dönüş haklarını talep ettiler. Tüm bunlar bu kanunun uygulanmasının doğru olması konusunda ve bu doğrultuda tüm bürokratik araçların devreye sokulması konusunda, Makedonya Cumhuriyetindeki vatandaşların haklarının korunması için bir tartışmayı başlattı